

Gündoğar, Feruzan; Mungan, Güler; Yıldız, Cemal: *Semahat Yüksel Armağan Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi, 2009, s. 198-207,

Georgius de Hungaria ve Türkler Hakkındaki Değerlendirmelerine Bir Bakış*

Zusammenfassung: Georg von Ungarn, auch Captivus Septemcastrensis genannt, gilt als der Autor des im Jahre 1480 anonym erschienenen *Tractatus de ritu moribus, conditionibus et nequicia Turcorum* (Traktat über die Sitten, die Lebensverhältnisse und die Arglist der Türken). Der im Alter von 16 Jahren in türkische Gefangenschaft geratene Autor konnte erst nach 20jähriger Gefangenschaft im Osmanischen Reich nach Europa zurückkehren und somit seinen *Tractatus* verfassen. Ziel dieser Arbeit ist es, das Türkenbild und die Wahrnehmung des Fremden anhand des *Tractatus* herauszuarbeiten. Dabei wurden in erster Linie positive Eigenschaften des “Feindes”, wie beispielsweise Bescheidenheit, Schlichtheit und Reinlichkeit bevorzugt. Neben privaten sollen auch gesellschaftliche Beweggründe des Autors für die Verfassung seines Buches erörtert werden.

Schlüsselwörter: Georg von Ungarn, Türkenbild, Bescheidenheit, Schlichtheit, Reinlichkeit

15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğuna savaş esiri, diplomat, hacı, gezgin vs. olarak giden, izlenimlerini kağıda döken ve kitapları 16. yüzyıla kadar en fazla basılan 11 önemli isim sırasıyla Hans Schiltberger, Georgius de Hungaria (Macar Georg), Benedetto Ramberti, Antoine Geuffroy, Bartholomäus Georgejevic, Luigi Bassano, Giovanantonio Menavino, Teodoro Spandugino, Pierre Belon, Nicolas de Nicolay, Jacques de Villamont’dır¹. Adı geçen yazarlar arasında Alman veya Alman asıllı olanlar ise sadece Hans Schiltberger ve Macar Georg’dur (Höfert, 2003: 198-225). Ulrich Andermann, Schiltberger ve Macar Georg’un kitaplarının Almanya’da halk arasında çok sevlmelerinden dolayı adeta “halk kitabı” (Volksbuch) niteliği kazandıklarını belirtir (Andermann, 2000: 33). Osmanlı İmparatorluğuna savaş esiri olarak götürülenler ise sırasıyla Hans Schiltberger, Macar Georg, Bartholomäus Georgejevic ve Giovanantonio Menavino’dur². Savaş esiri olarak yaşadıklarını metinlerinde ağırlıklı olarak işleyenler ise Macar Georg ve Bartholomäus Georgejevic’dır. Höfert’e göre

* Yrd. Doç. Dr. Leyla Coşan, Marmara Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı.

¹ Bu isimleri tespit etmiş olan Höfert, yazarların kitaplarının 15.-16. yüzyıllar arasında en az beş baskıya ulaşmış olmasını belirleyici kriter olarak temel alır.

² Göllner de çalışmasında bu kişilere geniş yer ayırmaktadır (bkz. Göllner, 1978: 12).

diğerleri esaretle ilgili durumlarına kısaca işaret etmekle yetindiklerinden çalışmalarını da seyahatnamelere benzemekte ve bunlardan ayırt edilememektedir (Höfert, 2003: 226).

Macar Georg (Georgius de Hungaria, Georg von Ungarn)³ ya da diğer adıyla Captivus Septemcastrensis (Frater Georgius) Türklere ilişkin imajı uzun dönemler belirleyen en önemli yazarlar arasında yer alır. Başta 16. yüzyılda yaşamış olan Desiderius Erasmus⁴, Martin Luther, Sebastian Franck, Theodor Bibliander olmak üzere çok sayıdaki teoloğun çalışmalarında geniş yer verdikleri bu yazar, Klockow'a göre bugün bile 15. yüzyılda Osmanlıların yaşam biçimlerine ilişkin Avrupa'nın en önemli başvuru eseri olarak gösterilmektedir (Pfeiler, 1956: 46; Göllner, 1978: 12; Klockow, 1993: 11). Bunun temel nedeni ise yazarın 20 yıl boyunca savaş esiri olarak Türkiye'de yaşamasından ve gözlemlerini dile getirmesinden kaynaklanmaktadır. Çağdaşlarının aksine ve bulunduğu koşullar da dikkate alınarak, yazarın kimi zaman sempati ve hayranlık duyduğu anlatımlarından ortaya çıkmaktadır. Gözlemlerinde de ise objektif olmaya çalışması dikkat çekicidir. Gözlemlerinden sonra yer alan yorumlarında ise diğer çağdaşlarında olduğu düşmanca bir tavır sergilemekte, ki bu da o dönem için olağan kabul edilmektedir. Roma'da 1475-1481 yılları arasında Türkiye hakkındaki standart eserler arasında yer alan 15. ve 16. yüzyılın en önemli Türkiye kaynakçaları arasında gösterilen *Tractatus de ritu moribus, conditionibus et nequicia Turcorum* (Traktat über die Sitten, die Lebensverhältnisse und die Arglist der Türken) adlı çalışma Türklere ilişkin birçok konuyu işlemektedir.

Çalışmanın amacı söz konusu yazarın Latin dilinde ve anonim olarak yayınlanan *Tractatus* adlı eserine dayanarak Türklere sadelik, alçak gönüllük, temizlik ve son olarak yazarın Türk diline katkılarını irdelemektir.

Yazarın yaşantısı hakkındaki fazla bir şeyler bilinmemesine karşın, kendi çalışmasında az da olsa bazı ipuçları bulunmaktadır. Buna göre 1422/23 yılları arasında Macaristan'ın Siebenbürgen (Erdel) bölgesinde doğduğu tahmin edilen yazarın, aynı zamanda Alman kökenli (Siebenbürger Sachse) ve her iki dile (Macarca ve Almanca) vakıf bir kişi olduğu ileri sürülmektedir⁵ (Klockow, 1993: 17). Yazar 1438 yılında Sebeş-Mühlbach kuşatılması

³ Yazar çalışmasında adını belirtmemiştir. Yapılan incelemeler ve metindeki ipuçlarının değerlendirilmesi sonucunda yazarın Georgius de Hungaria yani Macaristanlı Georg olabileceği fikrine varılmıştır, ancak bu görüş de kesinlik kazanmış değildir (Klockow, 1993: 12-16).

⁴ Bu isim sadece Pfeiler'de geçmektedir.

⁵ Bu ise Klockow'a göre Almanca ve Macarca kavramları yan yana koymasından anlaşılmaktadır (Klockow, 1993: 17).

sonucunda henüz 16 yaşındayken esir alınır ve Edirne’de köle pazarında satılır (Klockow, 1993: 151-155). Önce Anadolu’ya oradan da Bergama’ya düşen genç esir, kendi ifadesine göre başarısızlıkla sonuçlanan sayısız kaçma girişimlerinde bulunur. Böylece ülkeyi ve insanları tanıma fırsatı da bulmuş olur. Sekizinci kaçma girişimden sonra kimlik bunalımı geçirir ve kendi diniyle ilgili şüphelere kapılır (Klockow, 1993: 299-301). Georg’in ifadelerinden de anlaşıldığı ve Klockow’un da vurguladığı üzere yazar bu dönemde kısa süreliğine din değiştirmiş ve muhtemelen bir Türk kızıyla evlenmiştir (Klockow, 1993: 21-22). Georg çalışmasında bu durumda bulunan esirlerin varlığına dikkat çekmekte ve özellikle aile kuranların Türkiye’den ayrılmak istemediklerini vurgulamaktadır (Klockow, 1993: 203, 209). Bu dönemde İslam’a ilgi duyar, dervişlerin öğretileriyle ilgilenir, dualar öğrenir ve dini ayinlere katılır. Ancak kendi ifadesine göre ansızın “Tanrı’nın yardımıyla” Hristiyanlığa döner ve esaretinin geriye kalan 15 yılında bir daha Türklerin bu “baştan çıkarıcı” ve “şeytani” dinine “kanmaz” (Klockow, 1993: 303). Türkiye’deki son 15 yıla ilişkin ise yazarın esasında son derece rahat bir yaşam sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde bir daha el değiştirmeyen ve hep aynı kişinin yanında kalan Georg, esir muamelesi görmemekte ve aileden biri olarak kabul edilmektedir. Sahibi ve ailesiyle birlikte aynı masaya oturup yemek yemekte ve sohbetlere katılmaktadır. Sahibinin onu öz oğlu kadar çok sevmesi sonucunda aralarında adeta bir baba-oğul ilişkisi doğmaktadır (Klockow, 1993: 411). Aralarındaki bu güçlü bağa rağmen, Georg dönme sözü vererek oradan da ayrılır ve son kez el değiştirir. Bu defa toprak ve hayvan sahibi birinin yanında kalır ve çobanlık yapar. Ancak esir muamelesi görmez, sık sık şehre gider ve Dervişlerin literatürünü inceler.

Tractatus ülke bilgisine yer vermesine rağmen, esasında teoloji ağırlıklı bir çalışmadır. Bu çalışmanın o dönemde çıkmış olan çalışmalardan en belirgin farkı, Türklere özgü olumlu unsurlara yer vermesi, hatta kimi zaman bu betimlemelerin hayranlığa kadar varmasıdır. Esir düşmüş birinin düşmanını bu denli methetmesi, onların yaşam biçimlerine ilişkin örnek teşkil ettiklerini söylemesi o dönem için yeni sayılabilecek bir bakış açısıdır. Yazarın batı kültürü ile yaptığı karşılaştırmalar sonucu, Türklerin birçok yönden örnek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla öz eleştiri yapmayı hedefleyen Georg, Hristiyanların eksikliklerini tespit etmeye çalışmakta ve okuyucuyu uyarma amacı gütmektedir. Georg’un çalışmasında bu nedenle bir yandan övgü dolu, diğer yandan aşağılayıcı, kısaca çelişkili ifadeler de rastlanmaktadır. Bir yandan “melek” ve “keşişlere” benzetilen Türkler, burada söz konusu olan özellikle Mevlevi dervişleridir, diğer yandan yazar tarafından “şeytani” varlıklar olarak ortaya konmaktadır (Klockow, 1993: 283-285). Türklerin örnek oluşu buna göre şeytanın işidir. Onların bu denli

tehlikeli oluşunun nedeni ise şiddet uygulamalarından çok manevi olarak insanları kandırmalarıdır.

Georg'un söz konusu çalışmayı yazmasının temel nedeni Hristiyanların çok günah işlemelerinden dolayı neredeyse deccal oluşlarıdır (Klockow, 1993: 329). Osmanlıların askeri alandaki yükselişi Tanrı'nın Hristiyanları cezalandırmasıyla ilişkilendirilir (Klein, 2004: 49). O kendi tecrübelerinden yola çıkarak, bir daha Hristiyanlıktan uzaklaşabileceği korkusundan hareketle, insanları uyarmak ister (Klockow, 1993: 147).

Georg'un çalışması Latince olarak yayınlanmış olmasına rağmen hızla ilgi çeker ve Köln, Paris, Wittenberg, Nürnberg ve Basel gibi şehirlerde basılır. Kitap açısından dönüm noktası sayılan tarih ise 1530/31 yıllarıdır. Sultan Süleyman'ın Viyana kapılarına dayanması Türk korkusunun tekrar güncellik kazanmasına neden olur ve böylece kitabın Almancaya çevirileri ağırlıklı olarak söz konusu tarihlerde gerçekleşir. Bu yıllara ait toplamda 11 baskı mevcuttur. Bu baskıların altı tanesi Sebastian Franck'ın çevirisi olarak kabul edilmektedir. Franck çevirisi veya baskısının çoğunda ayrıca Martin Luther'in önsözü de yer almaktadır (Luther, 1983: 1-11).

Martin Luther'in kitapla tanışması muhtemel olarak 1529 yıllarına rastlamaktadır. Bunun en belirgin kanıtı ise 1528 yıllarının sonlarına doğru çıkan *Vom Kriege wider die Türcken* (Türlere Karşı Savaşa İlişkin) adlı kitabında Türlere ilişkin yazılmış güvenilir bir kaynağın olmamasından yakınmasıdır (WA, 30, II, 1964: 81-149; Coşan, 2009: 48-49). Luther'e göre Georg'un bu çalışması bu eksiği giderir niteliktedir. Bu nedenle de kitabın yeniden basılmasını sağlar ve detaylı bir önsöz yazar. Önsözde *Tractatus*'un objektif oluşundan övgüyle bahseder ve bu kitabı Türlere ilişkin yazılmış olan başka kitaplarla karşılaştırır. Diğer kitapların tek taraflı ve yanlı bir bakış açısıyla yazılmalarından dolayı inandırıcı olmadıkları vurgular. *Tractatus*'un ise olumlu özelliklere de yer vermesi ve bunları sonrasında yanıltıcı ve yanlış olarak ortaya koyması nedeniyle, salt negatif polemiklere yer veren kitaplardan daha etkili ve gerçekçi bulur. Sebastian Franck ise kitaba ilişkin değerlendirmelerinde tıpkı Luther gibi Georg'un görgü tanığı olarak kendi tecrübelerine yer vermesini, teolojik bilgilerden daha önemli bulur. *Tractatus*'un bu denli etkili olmasının sebebi Luther'in ve Sebastian Franck'ın çalışmalarında kitaba büyük ölçüde yer vermelerinden kaynaklanmaktadır. Luther özellikle *Eine Heerpredigt wider den Türcken* (Türlere karşı ordu vaazı) adlı çalışmasında *Tractatus*'a geniş yer vermiş, kimi zaman bazı paragrafları olduğu gibi aktarmıştır (WA, 30, II., 1964: 149-198). *Türlere Karşı Ordu Vaazı*'nın ise 11 kez olmak üzere Wittenberg, Marburg, Nürnberg, Augsburg ve Straßburg

gibi şehirlerde basıldığı göz önünde bulundurulması, *Tractatus*'un neden Almanya'da bu denli etkin olduğu ortaya çıkmaktadır⁶.

Franck ise *Weltbuch* adlı çalışmasında Georg'un hikayesine yer vererek kendi *Tractatus*-versiyonunu oluşturmuştur (Klockow, 1993: 60).

Türklerde sadelik, alçak gönüllük ve temizlik

Yazarın en çok ele aldığı konulardan biri Türklerin sadeliği ve buna bağlı olarak alçak gönüllülüğüdür. Hayranlıkla ve övgü dolu sözlerle konuya detaylıca yer verir, Hristiyanlarla karşılaştırmalar yapar ve onları bu konuda tenkit eder. Konuya bu denli önem vermesinin sebebi Türkleri örnek göstererek, Hristiyanlarda bir düzelme sağlamayı hedeflemesindedir.

Yazar, Türklerin kıyafet seçiminde son derece sade olmayı tercih ettiklerini, edep, mütevazı ve gösterişsiz olduklarını ve bu özelliklerinden dolayı örnek teşkil ettiklerini söylemektedir. Süvarilerin hatta rütbe sahibi olanların atlarında dahi gösterişli ve gereksiz malzemelerden kaçındıkları da belirtilir (Klockow, 1993: 223). Süvarilerin atlarını gösteriş yapmak üzere kullanmadıklarını ve gereksiz yere yormadıklarını vurgulayan yazar, Hristiyanları da bu konuda tenkit eder. Georg'a göre rütbe sahibi olanlar, hatta Sultanlar bile öylesine sadedirler ki, onları sıradan insanlardan ayırt etmek mümkün olmamaktadır. Kralı, yani Fatih Sultan Mehmet'i yanında sadece iki genç ile sarayından (kilise olarak adlandırdığı) camiye ya da hamama giderken ve dönerken gördüğünü dile getirir ve kimsenin ona eşlik etmeye, ona doğru koşmaya ya da Hristiyanlarda adet olduğu üzere "yaşasın Kral" diye bağırmaya cesaret edemediğini vurgular. Sultanın kıyafetinde ya da atında onu diğer insanlardan ayıran farkların bulunmadığı da ifade edilir. Fatih Sultan Mehmet'in annesinin cenaze törenine katıldığı anlaşılan yazar oradaki gözlemlerini aktarır ve Sultanın dış görünümü itibarıyla sıradan insanlardan farksız oluşunu bir kez daha vurgular. Yazar ancak birilerinin Sultanı göstermesi sonucunda onu tanıyabilmiştir. Fatih Sultan Mehmet hakkında fazlasıyla olumlu şeyler duyduğunu, ancak bunların hepsine yer veremeyeceğini belirten Georg yine onun ne denli bilge, yargılmalarda ne kadar merhametli, cömert vs. olduğunu söylemeden edemez ve Sultanın diğer özelliklerinden bahsetmeyi sürdürür. Yazar, Sultanın Hristiyanlara karşı son derece hoşgörülü olduğunu, onların dini ayinlerine katılarak, dinleri hakkında konuşarak, hatta onları teselli etmek için bir piskopos getirme ve yardımlarını esirgememe sözü vererek alçak gönüllülüğünü ve dini tolerans sahibi oluşunu övgü ve hayranlık dolu sözlerle ifade eder. "Uzaktan onun zaferlerini ve savaşlarını, ordularının büyüklüğünü, şanını ve

⁶*Türklere Karşı Ordu Vaazı* 1529 yılında bir, 1530 yılında dört, 1541'de bir, 1542'de üç ve son olarak 1593 yılında iki defa basılmıştır (bkz. Coşan, 2009: 244)

büyükliğini duyan biri, onda nasıl böylesine bir sadelik tahmin etsin ki, ya da bunu duyduğu takdirde nasıl hayranlık duymasın ki” (Klockow, 1993: 227)?

Türklerin temizlik anlayışına ve bunun sebeplerine ilişkin dış ve iç olmak üzere iki çeşit neden tespit eden yazar, dış temizliğe ilişkin Türklerin fazlasıyla temizliğe önem verdiklerini, hatta bu uğurda günlük kullanıma dair tüm nesnelere kirli şüphesiyle baktıklarını vurgular ve konuya ilişkin örnekleri sıralar. Türklerin evlerinin yemek yenilen bölümünde kesinlikle tavuk beslemediklerini ve köpeklerin gezinmelerine izin vermediklerini vurgular. Tesadüf sonucu bir köpek ya da bir tavuk herhangi bir yemek kabına dokunduğu takdirde, Türklerin asla bu kaptan bir daha yemek yemeyeceklerini dile getirir. Bu tavrın yazarın dikkatini çekmesi ve bunu yazıya geçirmesi ise muhtemelen kendi kültüründe böyle olmamasından kaynaklanıyordur. Tavuk kesmek istedikleri takdirde, tavuğu altı-yedi gün öncesinden bir yere bağladıklarını ve onu sadece temiz tahıl “reines Korn” ile beslediklerini belirtir. Yazar aynı şekilde Türklerin kılıç ya da bıçakla boynu kesilmeyen ve tamamen kanı akıtılmayan bir hayvanın etinden asla yemeyeceklerini de dile getirir (Klockow, 1993: 227). Bedensel temizliğe de geniş yer veren yazar, bunun öncelikle dinsel kaynaklı olduğunu belirtir.

İç temizlik nedenlerine gelince bunun içten geldiğini ve istendiğini açıklamasını getirir ve Türklerin her alanda, özellikle de binalarında sadeliği tercih ettiklerini vurgular. Yazar Türkler hakkında ne kadar zengin olurlarsa olsunlar, lüksün ve gösterişin her türlüünden nefret ettiklerinden, bina ve ev inşa etmekten zevk almadıklarını vurgular. Bu nedende de hamamların, camilerin ve hükümdarlarınınki dışında şehirlerde nadiren taştan binalara rastlandığını belirtilir. Ev yapımında genel olarak ahşap ve kilin tercih edildiği verilen bilgilerin arasında yer almaktadır. Büyük hükümdarların savaşmadıkları zamanlarda ve yaz aylarında rahat edebilecekleri yerlere gittiklerinde bile çadırlarda kaldıklarını ve vakitlerini çoğunlukla avcılıkla geçirdiklerini dile getirir. Hristiyanların bu konudaki lükse düşkünlüklerini ise kınamaktadırlar. Türkiye’de sayıları tespit edilmeyecek kadar çok olan hayvan sahibi çobanların varlığına da dikkat çeken yazar, bunların yaşam biçimlerine ilişkin geniş bilgi verdikten sonra, bir orduyu donatabilecek kadar çok zengin olmalarına karşın çadırlarda yaşadıklarını dikkat çekmektedir (Klockow, 1993: 229-231).

İtalya’nın bazı bölgelerinde adet olduğu üzere armaların süslenmesi ve bunlara isim v.b. yazılması da yine yazara göre Türklerin kesinlikle tasvip etmediği konular arasında yer almaktadır. Aynı sadelik ve alçak gönüllük mektup konusu için de geçerlidir. Mektuplar kimden olursa olsunlar, ki buna Kralın, yani Sultanın kendisi de dahil, mühür ya da damgaya

gerek duyulmaz. Mektubun üzerindeki ismi, ya da yazanın el yazısını görmeleri, mektubu kabul etmeleri için kâfidir. Georg'a göre Türkler bu ya da buna benzer lükslerin veya batıl inançların tümünü boş, işe yaramaz ve gereksiz görüp, nefret ederler (Klockow, 1993: 233).

Dikkatini çeken bir diğer husus ise Türklerin oturma biçimine yöneliktir. Bu konuda da sadelik ve alçak gönüllülük sergilediklerini düşünen yazar konuya ilişkin örnekler verir. Yazar, toplumdaki herkesin, ister zengin olsun ister fakir, ister mevki sahibi olsun ister sıradan bir çiftçi, yere oturduğunu vurgular. Kayzerin (Sultanın) dahi yemekte veya başka münasebetlerde “çocuklar gibi”, ancak son derece disiplinli bir duruş sergileyerek yere oturması ve tabure, koltuk veya başka bir şey talep etmemesi, doğanın insanlar arasında fark gözetmediği ve dolayısıyla insanların eşit olduğunu göstermeye yöneliktir (Klockow, 1993: 235). Türklerin oturmak üzere girdikleri hiçbir eve veya mekâna ayakkabı ile girmedikleri de yazarın gözlemleri arasında yer almaktadır. “Çünkü ayakkabı ile oturmak onlarda ayıp sayılmaktadır” (Klockow, 1993: 235). Bu nedenle kadınlar, giyip çıkarılması kolay olan “baschmag” (başmak) adlı terlik türünü tercih etmektedirler. Oturulan yerlerin ise halı vb. şeylerle kaplı olduğu dile getirilir. Yazar Türklerin dışarıda, muharebe meydanlarında tuvalet alışkanlıklarında da son derece edepli davrandıklarını, örneklerle anlatır (Klockow, 1993: 235-237).

Sonraki bölümlerde yazar Türklerin sade, alçak gönüllü ve temiz oluşlarına ilişkin olumsuz kimi zaman sövgü içeren sözler kullanarak, Türklerin bu olumlu özellikleri ile insanları zehiremeye çalıştıklarını vurgular (Klockow, 1993: 347).

Georg'un Türk Diline Katkıları

Anadolu'nun birçok yerini gezen yazar, çalışmasında evliyalara ile türbelere ve insanların bu yöndeki gelenek-göreneklerine de yer vermektedir. Özellikle Mevlevilere ilgi duyan yazar bunun dışında Seyit Battal Gazi, Hacı Bektaş, Aşık Paşa, Elvan Paşa (Elvan Çelebi), Şeyh Paşa (Şeyh Baba Zade Selim) gibi isimlere de değinmektedir. Ayrıca Hıdırellez ve Paskalya bayramı olarak adlandırdığı şeker ve kurban bayramına (Klockow, 1993: 265-266) vd. yer vermektedir. Ancak esas ilgi çekici olan yazarın kitabında yorumuz olarak Yunus Emre'nin iki şiirine yer vermesidir. Söz konusu metinler Yunus Emre Divânı'na sonradan eklenen şiirlerdir. Yazarın Türk kültürüne en büyük katkısı bunları yazıya geçirmesi sayesinde, kültürel mirasa katkıda bulunmak olmuştur. “Bu manzumeleri ilk defa Alman Türkolog Karl Foy ilim âlemine tanıtmıştır” (Tatçı, 1990: 39). Foy'un bu çalışması ise 1902 yılında

yayımlanır⁷. Georg, şiirleri duyduğu şekilde kimi zaman Alman dilinin imlası doğrultusunda yazmasına rağmen, genelde anlaşılabilirliğini etkilememiştir. Ancak kolaylık olması ve karşılaştırma imkânı sağlaması açısından aynı şiirin Yunus Emre Divânı'ndaki yazılımına da yer verilecektir.

Georg Yazması

Isti sunt duo sermones in vulgari Turchorum

(İşte bunlar Türk dilinde yazılmış iki şarkı)

Caffil olma aths goesingi. halinga bak oeleni gore.
Ruenelit itma doennede. yasuelerungdeleni goer
Nitstheler yatir duessuebeni. gir nulan tstheyan uessuebeni
Czuemuekleri tsassabeni. tsthuerrybeni olam guer.
Kym ach iduep kilir zari. kuenethdur ellinde uuari.
Gutsthmish yatir kari giri. myzkynueri guueleni goer
Czorma hallynkymczene. uarma yeramanczine
Kymczini goefdeczini uulsb gyeni iulani goer.
Hane mehenimet mustafa. huekym itti kaftan kafa
Doenne kyme kildi baffa. aldaniben galani goer.
Aldanma maladuuara kulukeyla haka yar
Seuigile bile uuara. baki iotasth olani goer.
Jonus bii czusleri tsattar. halka morifet satar
Gendiczi ne hadar duttar czoledigi ialani goer.
(Klockow, 1990: 412).

Yunus Emre Divânı

Gâfil olma aç gözünü hâluna bak öleni gör
Kürelük itme dünyede yazukların dileni gör

Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni
Sünükleri çağşabanı çüriyüben ulanı gör

Kimi âh idüp kılur zârı günehdür elinde varı
Göçmiş yatur kara yiri miskinleri gülünü gör

Sorma hâlin kimisine varma İrahman 'suzına
Kim isine gövdesine ulşup yeni yeni yolunu gör

⁷ Karl Foy: Die ältesten Osmanischen Transcriptionen-Texte in gotischen Lettern: II, Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen, Cilt 5, Berlin 1902: 233-293 (bkz. Tatçı, 1990: 39).

Kanı Muhammed Mustafâ hüküm itdi Kaf'dan Kaf'a
Dünye kime kıldı vefâ aldanuban kalamı gör

Aldanma mâla davara kulluk eyle Hakk'a yara
Seviyile bile vara bâkî yoldaş olamı gör

Yûnus bu sözleri çatar halka ma'ârifet satar
Kendüsi ne kadar dutar söyledüğü yalamı gör
(Tatçı, 1990: 39)

Georg Yazması

Janar itschim goner osim bon oelim angitstac
Olim endestherczin hosth. ululara damtstthag
Oliczeris belli bean. gisli itsthimis olor ean.
Tenesthir ustine konp. halk vnginde iuumtsthad.
Hitsch hilmecezben ben nitge idem. hanke⁸ ianna czaffaridem
Yaccaffis don geemgidem. baschsis atta binnitstheg.
Gele banga kauum gardasth ola czimdegi ioltasth.
Kim olaczar banga haltasth. ben czinindo egalitstthag.
Galam ben amalimla. hermitgeczii halimla
Gide kauum guule guele. efden ianga donitstheg.
Sanga aidirem ai passa. nelergelliczor bassa.
Kiming izciden bagir pissche. kim schraba kanitstthag.
Yarin cziaczat gurla tschumla galeik derle.
Kime mir czeuun herle. kiming izciden iamtstthag.
Amal vuer vnda tsthooap amalsisa olor hedep.
Schol hisschia olmacz hezzep. bunda azat olitstthag.
Yonus emdi kil iarak. vtanmeaczin dogri bak.
Tscumla galeik derle. Atli atila czaiilitschag.
(Klockow, 1990: 414)

Yunus Emre Divânı

Yanar içüm göyner özüm ben ölü (mi) anıcak
Ölüm endişesi ne hoş ululara dam(ş)açak

Öliserüz bellü beyân gizlü içümüz olur 'ıyân
Teneşür üstine kon(up) halk öninde yuvuncak

⁸ Metinde "Hamke" olabileceği de söylenmektedir.

Hiç bilmezem ben niçe idem kangı yana sefer idem
Yakasuz don geyem gidem başsuz ata bini(şi)cek

Gele bana kavum kardaş ola si(ne) degi(n) yoldaş
Kim olısar bana haldaş ben sinümde kalı(şı)cak

Kalam ben âmâlum(ı)la her niçesi hâlum(ı)la
Gide kavum güle güle evden yana döni(şi)cek

Sana eydürem ey paşa neler geliserdür başa
Kimi isiden bagri pişe kim şarâba kanı(şı)cak

Yarın siyâset kur(ı)la cümle halâyık dir(i)le
Kim(i) emir sa(e)van birle kimi isiden yanı(şı)cak

Âmâl vir(e) anda cevâp âmâlsuza olur itâb
Şol kişiye olmaz 'azâb bunda âzâd olı(şı)cak

Yûnus imdi sen kıl yarak utanmayasın dogrı bak
Cümle halâyık dir(i)le adlu adı(y)la sayılacak
(Tatçı, 1990: 135-136)

Sonuç

Macar Georg'un *Tractatus* adlı çalışması, Osmanlıların 15. yüzyılda yaşamlarına ilişkin son derece ilginç ve değerli bilgilere yer vermektedir. Çalışmanın 16. yüzyılda Martin Luther gibi etkin kişilerce belirli bir amaç uğurunda alıntılanması sonucunda, bir yandan olumsuz Türk imajının hızla yayılmasına, diğer yandan yazarın kimi zaman gizleyemediği hayranlığı nedeniyle düşmanın yaşam biçimine ilişkin merakın uyanmasına da neden olmuştur. Günümüz perspektifinden bakılacak olursa Osmanlıların yaşam biçimine ve kültürüne geniş yer vermesi bakımından önemli bir kaynak olarak kabul edilen bu çalışma sayesinde geçmişe ışık tutulmaktadır.

Kaynakça

- Andermann, Ulrich (2000): Geschichtsdeutung und Prophetie. Krisendeutung und –bewältigung am Beispiel der osmanischen Expansion im Spätmittelalter und in der Reformationszeit. In: Guthmüller, Bodo; Kühlmann, Wilhelm: *Europa und die Türken in der Renaissance*. Tübingen. Max Niemeyer Verlag, 29-54.
- Coşan, Leyla (2005): Alman kültüründe Kadı sözcüğünün önemi. *Ana dili. Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi*, Sayı: 37. İzmir, 89-99.
- Coşan, Leyla (2009), “*Tanrım bizi Türklerden koru!*” 16. yüzyılda Almanların Türklerden korunmak için yazdığı dualar. *Türlere karşı yazılan vaazların değerlendirilmesi ile birlikte*. İstanbul. Yeditepe Yayınevi.
- Delumeau, Jean (1985): *Angst im Abendland. Die Geschichte kollektiver Ängste im Europa des 14. bis 18. Jahrhunderts*. Deutsch von Monika Hübner, Gabriele Konder und Martina Roters-Burck. Reinbek bei Hamburg. Rohwohlt Verlag.
- Ebermann, Richard (1904): *Die Türkenfurcht, ein Beitrag zur Geschichte der öffentlichen Meinung in Deutschland während der Reformationszeit*. Dissertation. Halle a.S. Hofbuchdruckerei von C.A. Kaemmerer & Co Verlag.
- Georgius, de Hungaria (1993): *Tractatus de Moribus, conditionibus et nequiti Turcorum. Traktat über die Sitten, die Lebensverhältnisse und die Arglist der Türken*. Nach der Erstausgabe von 1481 herausgegeben, übersetzt und eingeleitet von Reinhard Klockow. Köln, Weimar, Wien. Böhlau Verlag.
- Göllner, Carl (1979): *Turcica. Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert*. Bd. 3, 1. Aufl. Baden-Baden. Koerner Verlag.
- Hermann, Ehrenfried (1961): *Türke und Osmanenreich in der Vorstellung der Zeitgenossen Luthers. Ein Beitrag zur Untersuchung des Türkenchrifttums*. Dissertation. Breslau.
- Höfert, Almut(2003): *Den Feind beschreiben. “Türkengefahr” und europäisches Wissen über das Osmanische Reich 1450-1600*. Frankfurt am Main. Campus Verlag.
- Kaufmann, Thomas (2008): “*Türckenbüchlein*”. *Zur christlichen Wahrnehmung “türkischer Religion” in Spätmittelalter und Reformation*. Vandenhoeck&Ruprecht Verlag. Göttingen.
- Klein, Michael (2004): *Geschichtsdenken und Ständekritik in apokalyptischer Perspektive. Martin Luthers Meinungs-und Wissensbildung zur ‘Türkenfrage’ auf dem Hintergrund der osmanischen Expansion und im Kontext der reformatorischen Bewegung*.
- Luther, Martin (1964): *D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe*. Bd. 30, Zweite Abteilung. Weimar. Böhlau Verlag.

Luther, Martin (1983): *Chronica unnd Beschreibung der Türckey. Mit eyner Vorrhed D. Martini Lutheri*. Unveränderter Nachdruck der Ausgabe Nürnberg 1530 sowie fünf weiterer „Türkendrucke“ des 15. und 16. Jahrhunderts. In: Göllner, Carl: Mit einer Einführung von Carl Göllner. Köln; Wien. Böhlau Verlag.

Pfeiler, Hasso (1956): *Das Türkenbild in den deutschen Chronicken des 15. Jahrhunderts*. Dissertation. Frankfurt am Main.

Schulze, Winfried (1978): *Reich und Türkengefahr im späten 16. Jahrhundert: Studien zu den politischen und gesellschaftlichen Auswirkungen einer äußeren Bedrohung*. 1. Aufl. München. Beck Verlag.

Tatçı, Mustafa (1990): *Yunus Emre Divânı II. Tenkitli Metin*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.